

Dutch Culture

Vera Berkeveld

2015



Marie-Josée Corstens
Minor Kunst, Cultuur en Onderzoek
Fontys Hogeschool Tilburg

Vera Berkeveld
2311836
Pedagogische Technische Hogeschool
Eindhoven

Inhoud

Inleiding	3
1. Henk Helmantel	4
1.1 Biografie	4
1.2 Techniek	5
2. Gemeente museum Schiedam	7
2.1 Jan Hendrikse(Delft, 1937)	8
Kunstenaar	9
Beschrijving werk.....	10
2.2 Bram Bogart(Delft, 1912)	11
Kunstenaar	12
Beschrijving werk.....	13
3. Het Rijksmuseum en het Paleis op de Dam.....	14
3.1 Jan Asselijn (1610- 1652).....	15
3.2 Paulus Moreelse (ca 1571- 1638)	17
3.3 Jan Davidsz de Heem (1606- 1683)	19
4. Panorama Mesdag en Gemeentemuseum Den Haag	21
4.1 Vragen Berlage	22
5. Jachthuis Sint Hubertus	25
5.1 Ontwerp.....	25
5.2 Historie	26
5.3 De restauratie.....	26
Bibliografie	29

Inleiding

De cultuur van Nederland is divers, als gevolg van de regionale verschillen, evenals de buitenlandse invloeden opgebouwd door eeuwen van het Nederlandse volk handelsgeest en verkennende geest. Nederland en zijn mensen hebben al lang een belangrijke rol gespeeld als centrum van de vrijzinnigheid en tolerantie. De Nederlandse Gouden Eeuw is de volksmond beschouwd als zijn hoogtepunt.

Binnen dit vak zal ik onderzoek doen naar verschillende Nederlandse kunstuitingen. We gaan ons vooral toespitsen op de beeldende kunst. We zullen musea bezoeken en over de werken discussiëren. Daarnaast zal ik achtergrond informatie opzoeken over het werk dat mij aanspreekt.

1. Henk Helmantel

In de eerste les werd er gesproken over kunst van na de tweede wereld oorlog, tot hedendaags. Hier opvolgend werden er een aantal namen genoemd van hedendaagse kunstenaars die we konden onderzoeken. Ik koos voor Henk Helmantel, omdat mijzelf de schilderkunst het meer interesseert en inspireert.

Eigentijdse Kunstenaar. Synoniemen: huidig modern hedendaags.

Ik onderzoek dus een kunstenaar uit deze tijd, mijn eigen tijd. Hedendaagse kunst is alle beeldende kunst die "nu" gemaakt wordt. Hedendaagse kunst wordt tentoongesteld in musea en op kunstevenementen. Ook galleries en kunstenaarsinitiatieven houden zich bezig met de presentatie ervan.

1.1 Biografie



Tussen Groningen en de Eemshaven ligt het dorp Westeremden. Hier staat de herbouwde middeleeuwse pastorieboerderij van Henk en Babs Helmantel. Deze woning kenmerkt de belangstelling van deze schilder voor het verleden. Op de plaats van zijn huidige woning was in 1914 een villa voor de dominee neergezet. Nadat Helmantel in 1967 hier de eigenaar van werd, ontdekte hij in de tuin de fundering van de oude middeleeuwse pastorie, in Groningen een Weem genoemd. Na enige jaren rijpte het plan om deze oude pastorie weer op te bouwen. De herbouw gebeurde tussen 1974 en 1981 in twee fasen.

Henk Helmantel's contact met de beeldende kunst bestond aanvankelijk uit zwart-wit reproducties, die in bladen als "De Spiegel" stonden. Zijn eerste echte confrontatie met de oude meesters vond plaats in 1960, toen hij vijftien jaar was. Met fiets en al lifte Helmantel op een vrachtwagen naar Wormerveer, vanwaar hij dagelijks naar het Rijksmuseum vertrok. "Ik heb daar urenlang zitten kijken....dat was voor mij een openbaring..." (Helmantel, Henk Helmantel, 2015)



Van 1961 tot 1965 bezocht hij de kunstacademie Minerva in Groningen. De wijze waarop in het gezin Helmantel het geloof in praktijk werd gebracht, de wekelijkse kerkgang en het gereformeerde leven als geheel hadden hem niet van het geloof vervreemd. Dit geloof nu werd van alle kanten aan de academie als overbodig en verjaard verklaard. Daarbij kwam dan ook nog zijn liefde voor de oude schilderkunst. Sommige leraren deelden die liefde, anderen wilden - in navolging van de ontwikkeling der moderne kunst - met deze traditie radicaal breken. Dat het verlangen naar iets nieuws wel degelijk boeiende kunst kan voortbrengen, ontkent Helmantel niet. Mondriaan en Malewitsch, Karel Appel en Mark Rothko zijn voor hem voorbeelden van kunstenaars die in hun zoektocht naar nieuwe vormen met boeiende resultaten zijn gekomen.

Ondertussen is Helmantel gewoon een schilder van de eenentwintigste eeuw. Je kunt dat zelf constateren door te kijken en te vergelijken. Hij mag inspiratie putten uit het werk van illustere voorgangers, hij mag graag oude voorwerpen met een "verleden" schilderen; zijn werk is gemaakt door een schilder die in de twintigste eeuw zijn opleiding en vorming heeft gehad. Zijn werk vindt in brede kringen en internationaal grote waardering. Een hoogtepunt was een tentoonstelling in 1997 in Taiwan, waar honderd werken uit zijn eigen collectie in een fraai museum tentoongesteld werden. Voorts waren er tentoonstellingen in de USA, in Duitsland, Tsjechië, Maleisië, Engeland, Frankrijk en Indonesië. In Nederland was zijn werk o.a. te zien in het Singermuseum, het Drents Museum en het kloostermuseum in Ter Apel. Jaarlijks trekken in de zomer duizenden mensen naar Westeremden om te genieten van Museum Helmantel in de prachtige Weem, de tuinen er omheen, de oude Andreaskerk en het tentoongestelde werk uit eigen collectie. Schilderijen die gemaakt zijn door een schilder die nog steeds gelooft in de schoonheid als een wezenlijk doel van zijn arbeid met penseel, paletmes en olieverf. (Helmantel, Henk Helmantel, 2015)

1.2 Techniek

In de late 60-er jaren schilderde hij in heel dunne lagen; er zijn schilderijen van hem waarbij je in de slotlaag de potloodlijnen nog ziet schemeren. Sinds de jaren 80 is hij toch wat ruller gaan schilderen. Dat wil zeggen dat ik de huid van de schilderijen probeer te verrijken met kleurnuanceringen en zo meer body krijg. Ik vind dat ook boeiend in andermans werk. Maar echt schokkend is deze ontwikkeling niet geweest.



Hij werkt meestal op masoniet waarop eerst een potloodschets wordt gemaakt, vrij exact. Daarover heen komt een dunne laag olieverf te staan als de eerste opzet, die vervolgens droogt en dan kan hij verder met de tweede laag. Die laag geeft echt body aan de zaak. Is deze laag droog dan probeert hij de zaak te verfijnen, overgangen van schaduwen naar licht zodanig te maken dat het optimaal werkt. De laatste laag is heel transparant; daarin maak je gebruik van de onderliggende lagen. Je gebruikt dan veel medium - in zijn geval olie - met een toefje kleur. Dat noemen wij glaceren; in glaceren zit het woord glas, die laag is heel doorzichtig. Op die manier verrijk je en verdiep je de oppervlakte van de huid van het schilderij. (Helmantel, Henk Helmantel , 2015)



2. Gemeente museum Schiedam

Op 25 oktober 2015 bezochten we het gemeente museum in Schiedam.
Er waren op dat moment twee tentoonstellingen te bezichtigen.

De tentoonstelling De werkelijkheid van Jan Schoonhoven is het eerste omvangrijke overzicht in Nederland van het werk van Jan Schoonhoven in 20 jaar. Met zijn tekeningen en abstracte witte reliëfs heeft hij een volstrekt uniek oeuvre vervaardigd.

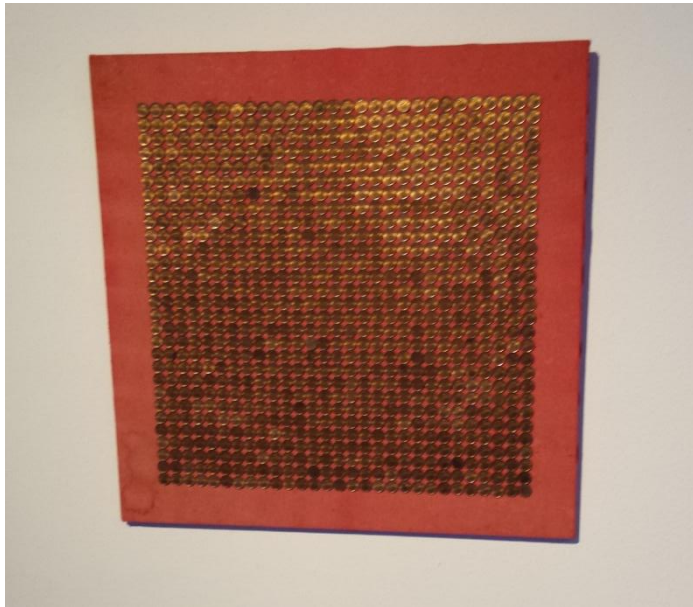
Met de tentoonstelling Ik hou van Holland. Nederlandse kunst na 1945 is twee jaar lang hét overzicht van de Nederlandse kunst van na 1945 te zien in het Stedelijk Museum Schiedam. Nergens in Nederland wordt een dergelijk overzicht getoond. Ik hou van Holland. Nederlandse kunst na 1945 laat de ontwikkelingen in de hedendaagse kunst zien en combineert deze met de ontwikkelingen in de maatschappij.

2.1 Jan Hendrikse(Delft, 1937)

PPF 102-A, 1967

Nederlandse centen op stof, op houtenpaneel

Collectie Erica en Gerard Stigter



Foto's; Vera Berkeveld, 2015

Kunstenaar

Jan Henderikse is een Nederlands beeldend kunstenaar, was medeoprichter van de Nederlandse Informele Groep en de NUL-groep Nederland. Alledaagse producten uit de samenleving zijn de elementen voor zijn assemblages. Herhaling is een kenmerkend aspect van zijn werk.

Henderikse werd geschoold aan de Vrije Academie in Den Haag, maar verliet Nederland al eind jaren vijftig. Henderikse woonde en werkte achtereenvolgens in Keulen, Düsseldorf, op Curaçao en in New York. In zijn recentere werken focust Jan Henderikse zich meer met op de dreigende aspecten van de belangrijke wereldgebeurtenissen en noemt hij zich Realist die zijn eigen weg gaat. Hij woont en werkt in Antwerpen BE en Brooklyn, New York US.

“Ik ben altijd een kunstenaar geweest die weinig over zijn werk nadacht. Iedereen moet maar voor zichzelf uitmaken wat ie ervan vindt, al hoef ik het daar niet altijd mee eens te zijn. Het is eigenlijk zo’n beetje vanzelf ontstaan”.

(Schilderkunst van A tot Z, 2006)



<http://www.paulborsboom.nl/?s=Kunstenaar%3B++Jan+Henderikse+&x=0&y=0>

(Borsboom, 2015)

Beschrijving werk

Zijn werk was niet zo rein en wit als dat van de andere leden van de NUL-groep, en ook Jan Henderikses voorkeur voor afval (oude kurken, lege verpakkingen) en 'rejects' (afgekeurde foto's uit laboratoria, reclameposters e.d.) maakte dat zijn werk eerder aansluiting vond bij het Franse Nouveau Réalisme van Arman en Daniel Spoerri. Serialiteit (uitgave van werken in veelvoud, vooral in de vorm van multiples) en herhaling, het repeteren van vormen binnen een werk, zijn overigens wel kenmerken van Jan Henderikses werk die als typerend voor de NUL-groep gezien kunnen worden. Met zijn objecten wijst hij naar een verborgen betekenis, een literair element of een uitspraak. De toeschouwer moet zelf weten wat hij erin ziet. Maar de toeschouwer wil per definitie uitleg. Jan Henderikse weigert die uitleg te geven. Je moet moeite doen om zijn kunst te veroveren. Het wezenlijke van zijn kunst is onbespreekbaar. Daar valt niet over te communiceren.

Kunstvormen: Schilderijen, Assemblages.

Kunstperioden: Hedendaags.

Kunststromingen: Abstract Minimalisme.

Technieken: Gebruik van objecten als centen en kurken.

Kunstgroepen:

NUL-groep Nederland, 1960 – 1964 | Beeldende kunsten | Modern | Abstract Minimalisme.

Nederlandse Informele Groep, Nederland | 1958 | Schilderijen | Modern | Abstract Minimalisme.

(Phillips, 2012)

2.2 Bram Bogart(Delft, 1912)

Diepbruin, 1964

Olieverf op jute op paneel

Collectie stedelijk museum Schiedam



Foto's; Vera Berkeveld 2015

Kunstenaar

Bram Bogart werd op 12 juli 1921 geboren te Delft. Hij was werkzaam als schilder. In zijn jonge jaren gaat hij naar de ambachtsschool, waar hij een opleiding volgt als huisschilder. Zijn ervaringen met het mengen van verf zal hij later gebruiken in zijn werk als kunstenaar. Dankzij de jarenlange financiële steun van de Haagse kunsthandelaar Robert James Willemsz Bennewitz (1902-1976) kan hij zich als kunstschilder ontwikkelen.

Bram Bogart was een Nederlands/Belgisch abstracte kunstschilder, beeldhouwer, graficus, keramist en ontwerper. Hij was ook bekend als Abraham van den Boogaart. Hij werd in 1969 genaturaliseerd tot Belg.

Bram Bogart behoorde al in de jaren 50 tot de meest vooruitstrevende kunstenaars van de informele groep (art informel) die de informele schilderkunst beoefenen, zoals actionpainting en dripping.

“Sinds 1950 ben ik een abstract schilder, en geeft de abstractie mij een vrijheid in het maken van een schilderij die ik daarvoor niet had. Ook het abstracte schilderij moet voor mij gebonden zijn aan regels, zoals de bouw ervan en de schriftuur. De materie waar men het altijd over heeft komt voor mij op de derde plaats.”

(Schilderkunst van A tot Z, 2006)



<http://www.paulborsboom.nl/25-05-2012-bram-bogart-overleden-delft-12-juli-1921-sint-truiden-2-mei-2012/brambogart0/>

(Borsboom, 2015)

Beschrijving werk

Omdat hij was opgeleid als huisschilder was hij heel ervaren in het mengen van zijn eigen bijzondere verfsubstanties waarin hij de olieverf doorsloeg met water. Daardoor kon hij zijn enorme dikke, pasteuze olieverfschilderijen zo krijgen dat ze van binnenuit geheel doordroogden; zo niet waren de meeste van zijn werken al lang uitgezakt, zoals sommige werken van Karel Appel.

Hij gebruikte voor zijn schilderijen olieverf, acrylverf, aquarelverf en gouache.

“Het uitlopen van de materie over de rand van het paneel heen ben ik als zeer belangrijk gaan zien, om juist de stijfheid van het vierkant te breken.”

Kunstvormen: Schilderijen, sculpturen, keramiek, grafiek.

Kunstperiode: Modern.

Kunststromingen: Abstract Expressionisme.

Technieken: Verfpasta; samengesteld uit onder andere lijn- en standolie, kleurstoffen en specie, monumentale materieschilderijen. (Phillips, 2012)

3. Het Rijksmuseum en het Paleis op de Dam

Op 9 december 2015 bezochten we eerst het Rijksmuseum en aansluitend het paleis op de dam in Amsterdam.

Kies uit de collectie van het Rijksmuseum drie schilderijen en/of voorwerpen die een van de thema's in beeld brengen.

Het toneel van de wereld. Verborgene boodschappen in de alledaagse werkelijkheid? Veel Hollandse genrestukken of stillevenen zijn niet zomaar afspiegeling van de alledaagse werkelijkheid. Over welke traditie, over welke bronnen beschikte de schilder om zijn boodschap duidelijk te maken? Hoe weet je of er een verborgen boodschap in het schilderij zit?

3.1 Jan Asselijn (1610- 1652)

De bedreigde zwaan, ca 1650

Olieverf op doek

Energiek verdedigt een zwaan haar nest tegen een hond. Het gevecht werd in latere eeuwen politiek geduld; de witte zwaan werd opgevat als de in 1672 vermoorde staatsman Johan de Witt, die het land verdedigt tegen zijn vijanden. Met die interpretatie kwam het schilderij in 1800 als eerste aankoop in de Nationale Kunstgalerij (de voorloper van het Rijksmuseum) terecht. (Rijksmuseum, 2015)



Foto's; Vera Berkeveld 2015

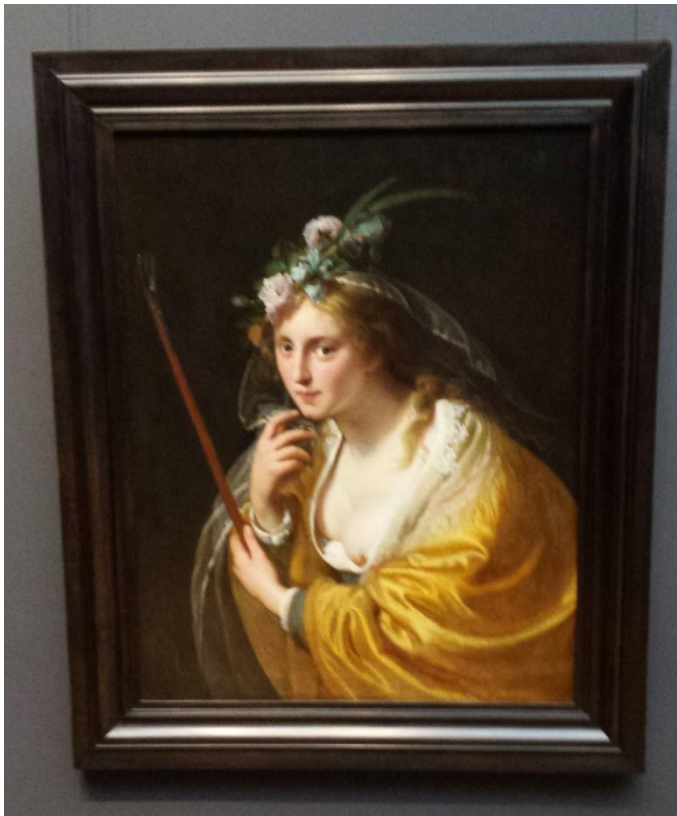


Het schilderij toont een zwaan die haar nest met eieren beschermt tegen een hond. Aan de voorstelling zijn op een later tijdstip drie opschriften toegevoegd. Onder de zwaan staat De Raad-Pensionaris, waarmee Johan de Witt bedoeld wordt. Op één van de eieren staat Holland geschreven, een verwijzing naar het Graafschap Holland. Boven de hond staat De Viand van de Staat. Op die manier kreeg de voorstelling een allegorische betekenis van Johan de Witt, die Holland beschermt tegen de vijanden van de staat, waarmee mogelijk Willem III van Oranje wordt bedoeld, die door De Witt werd afgezet als stadhouder van de Unie. (Rijksmuseum, 2015)

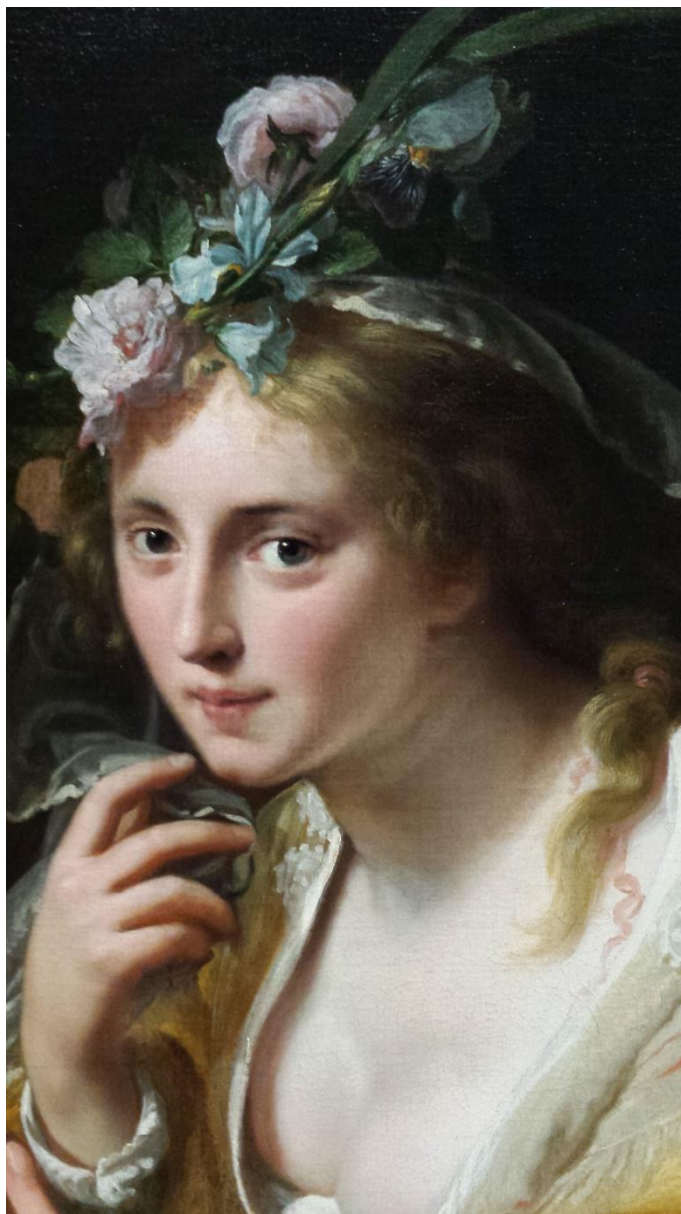
3.2 Paulus Moreelse (ca 1571- 1638)

Een herderin, 1630
Olieverf op doek,
h 81,5cm × b 64,5cm.

Met het hoeden van schapen zal deze verleidelijke herderin zich nooit hebben beziggehouden. Zij bewoonde een geïdealiseerd droomland: Arcadia. Dit fantasieland werd in de Nederlandse dichtkunst van de 17de eeuw veelvuldig bezongen. De herderinnen waren er steevast verleidelijk en losbandig. Dat wist Moreelse in tal van schilderijen aantrekkelijk af te beelden. (Rijksmuseum, 2015)



Foto's; Vera Berkeveld 2015



Een herderin, bekend als 'De schone herderin'. Jonge vrouw als herderin met ontblote borsten in opvallend kleed, bloemen in het haar en herdersstaf.



3.3 Jan Davidsz de Heem (1606- 1683)

Stilleven met boeken, 1625 - 1630

Olieverf op paneel,
h 26,5cm × b 41,5cm.

Alleen grijze en bruine tinten, een schaduw die langzaam over de muur loopt. Het schilderij wijst op de tijdelijkheid van het bestaan. De verfomfaaide boeken duiden op de vergankelijkheid. De luit brengt vluchtige muziek voort, een symbool voor het kortstondige leven. Een letterlijke verwijzing naar de dood staat op het vel papier dat over de tafelrand hangt: 'finis' (einde). (Rijksmuseum, 2015)



Foto's; Vera Berkeveld 2015



Jan Davidsz. de Heem was een zeer succesvol schilder die met de verkoop van zijn schilderijen grote welstand verwierf. Hij was een centrale figuur van de Nederlandse stillevenschilderkunst in de zeventiende eeuw. Zijn werk vormt een soort synthese tussen de Hollandse en Vlaamse tradities, en zowel zijn Hollandse als zijn Vlaamse collega's zijn door hem beïnvloed.

Hij speelde een belangrijke rol in de ontwikkeling van het pronkstilleven, dat in de tweede helft van de zeventiende eeuw grote opgang maakte dankzij schilders als Willem Kalf en Abraham van Beyeren. In zulke stillevens vindt men een uitstalling van kostbaarheden, samengebracht in een compositie van een teatraal, monumentaal karakter. Goud, zilver, porselein, glas, schelpen, bloemen en vruchten, textiel en muziekinstrumenten vormen zoal de ingrediënten van deze werken. (Schilderkunst van A tot Z, 2006)

4. Panorama Mesdag en Gemeentemuseum Den Haag

Op 13 januari 2016 bezochten we eerst het Panorama Mesdag en aansluitend het Gemeentemuseum in Den Haag.

Berlage plaatste in zijn museum (het Gemeentemuseum Den Haag) de volgende lijfspreuk (nu verdwenen): Bouwen is dienen.

Voor ons klinkt dat nogal hoogdravend. En ik denk niet dat architecten van onze tijd dit motto nog zouden kiezen. Wat wilde Berlage er eigenlijk mee uitdrukken?

Deze spreuk paste goed in de tijd van de gemeenschapskunst. Berlage wilde zich als kunstenaar van de gemeenschap manifesteren. Of hem dat helemaal lukte is de vraag. Mensen van zijn kaliber hebben vaak een groot ego en heel eigen artistieke opvattingen, dat maakt dat ze hun geheel eigen draai geven aan begrippen als dienen en gemeenschap.

Toch vond Berlage dat hij zijn opdrachtgevers en “de samenleving” diende.



4.1 Vragen Berlage

Geef aan of en hoe Berlage in het Gemeentemuseum zijn verlangen om één groot totaalkunstwerk te scheppen heeft gerealiseerd.

Uitgangspunt van Berlage en Van Gelder is het bouwen van een museum als veelzijdig cultuur centrum omgeven door een park, waarbij het gebouw en de inrichting de bezoekers stimuleren. Het gebouw is dus het medium tussen de bezoeker en de kunst. (Haag)

Belages ontwerp behelst een functionalistisch museumgebouw bestaande uit lage, tamelijk gesloten vleugels onder glazenadeldaken, gelegen rond een binnentuin met aansluitend een gebouw met hal, aula en kantoorruimte onder platte daken. De afmetingen van het gebouw worden bepaald door een maatraster gebaseerd op een vierkante module van 110 cm (vijf keer de lengte van de gebruikte baksteen). (Ginkel-Meester, 2006)



Plattengrond Gemeente museum Den Haag
Foto; Vera Berkeveld

Berlage heeft een groot aantal materialen gecombineerd. Kun je bedenken waarom hij juist deze materialen koos?

Het gebouw met een skelet van gewapend beton is aan de buitenzijde bekleed met gele baksteen in decoratieve metselverbanden. Het interieur is in wit stucwerk uitgevoerd. De grote hal, toegang tot de feitelijke kunsttempel, is versierd met sobere tegeltableaus in geel met zwarte omtrekslijnen en in terra en groenblauwe tinten, en met een groot reliëf met zinnebeeldige voorstelling van de Kunst (ontwerp Willem van Konijnenburg). (Haag)



Het reliëf in kalksteen
Foto: Vera Berkeveld

De belichting van de diverse zalen is heel verschillend. Observeer welke oplossingen voor het binnenlaten van daglicht gekozen werden.

In de door daglicht overgoten zalen komen topstukken van 20ste-eeuwse iconen als Pablo Picasso, Wassily Kandinsky, Claude Monet, Constant, Francis Bacon en Louise Bourgeois tot leven. Net als in 1935 nadert de huidige museumbezoeker het museum via een lange, beglaasde pergola zodat hij geleidelijk afstand kan nemen van het drukke straatgewoel. Links en rechts van de gang ziet hij een vijver waarin het gebouw wordt weerspiegeld.

Het daglicht valt binnen via grote ramen aan de binnenplaatszijde en via de glazen daken. Een lamellensysteem en matglazen schermen zorgen voor een gelijkmatige verspreiding van het licht. Daarnaast zijn er verschillende verlichtingsarmaturen aangebracht. (Ginkel-Meester, 2006)

Berlage ontwierp het museum zó, dat er bij bezoekers geen “museummoeheid” zou optreden. Hoe heeft hij dat gedaan?

Berlage maakte een grondplan zonder vaste looproute en plaatste de doorgangen van de zalen bewust niet recht tegenover elkaar. Hij wilde op deze wijze elke ruimte evenveel aandacht geven. De benedenruimtes worden voornamelijk gevuld door gebruiksvoorwerpen, die van opzij belicht worden door de wandramen. Op de bovenste verdieping bevinden zich de kunstwerken die schitteren in licht dat door de plafondvensters valt. Voor de lichtval, akoestiek en verwarming werd de hulp ingeschakeld van wetenschappers. Het interieur van het Gemeentemuseum wordt geroemd vanwege het ruimtelijke effect dat Berlage met licht, hoogte en kleur heeft weten te bereiken. (Ginkel-Meester, 2006)

5. Jachthuis Sint Hubertus

Het Jachthuis Sint Hubertus, het voormalige buitenverblijf van het echtpaar Kröller-Müller, is één van de belangrijkste monumenten van Nederland.

Het Jachthuis is ontworpen door de architect H.P. Berlage (1856-1934). Berlage werkte al voor de familie Kröller-Müller voordat hij deze opdracht kreeg. De opdracht voor het ontwerpen van het Jachthuis, die de namen Berlage en Kröller-Müller pas echt aan elkaar zou verbinden, ontving hij begin 1915. (Veluwe, 2015)

Nederland gebruikt het pronkstuk op de Hoge Veluwe tegenwoordig als verblijf voor hooggeplaatste gasten van de regering, zoals buitenlandse staatshoofden, ministers en ambassadeurs.



5.1 Ontwerp

Het Jachthuis is geïnspireerd op het Engelse Country House. Kenmerken die daar op wijzen zijn de vertrekken voor ieder gezinslid en ook de bibliotheek, rookkamer en de biljartkamer. Hetzelfde geldt voor de v-vorm van het gebouw. Andere kenmerken die het Jachthuis Sint Hubertus een eigen en karakteristieke aanblik geven, zijn de kenmerken van Berlages werk. Denk aan het werken met geometrische precisie, natuursteenelementen, geglazuurde tegels, cassetteplafons en 'toegepaste kunst'. Alles werd zo nauwkeurig mogelijk vastgelegd, omdat in Berlages ogen iedere verstoring afbreuk zou doen aan het geheel.

De toren van het Jachthuis past niet bij het genre van het Engelse Country House. Het is vooral een kenmerk van veel van Berlages gebouwen. De toren hoort ook bij de wens van het echtpaar Kröller-Müller om een weids uitzicht over de omgeving te hebben.

Het Jachthuis Sint Hubertus neemt een nogal uitzonderlijke plaats in binnen het oeuvre van Berlage. Waar hij doorgaans garant stond voor rationele, zakelijke ontwerpen, toonde hij met het Jachthuis juist een overdaad aan aandacht voor het ambacht van het ontwerpen. Het is één van de redenen waarom het Jachthuis in binnen- en buitenland groot aanzien geniet.

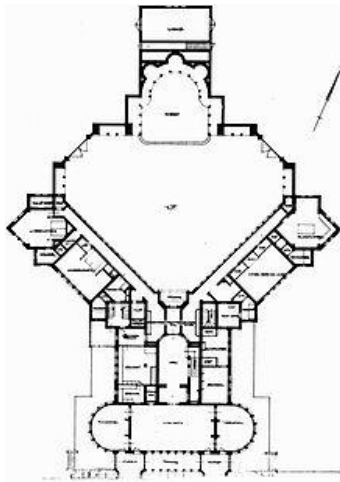
Waar Berlage doorgaans van opdrachtgevers alleen de opdracht kreeg voor het ontwerpen van een gebouw, ontwierp hij in het geval van het Jachthuis ook het complete interieur. Ook de omgeving, een park met een flinke vijverpartij en een brug over een uitloper van die vijver, ontwierp hij. Het betekent dat het Jachthuis een zogenaamd Gesamtkunstwerk is, voor zover bekend het enige van Berlage.

De legende van Sint Hubertus was de leidraad voor het ontwerp. Berlage heeft deze legende, over de bekering van Hubertus die in zijn jeugd een fanatiek jager was, in het jachthuis met veel symboliek doorgevoerd.

De plattegrond van het gebouw is in een geweivorm gemaakt. De toren, met het kruis in het metselwerk verwerkt, symboliseert het lichtende kruis in het gewei. Berlage laat veel constructieve elementen zien. Berlage ontwierp vrijwel het gehele interieur en ook veel gebruiksvoorwerpen. Daardoor ontstond een volledig op elkaar afgestemd geheel. Terugkerend materiaalgebruik en herhaling van vormen versterken dit.



Het hert uit de legende van
Sint Hubertus



Het ontwerp van Berlage

5.2 Historie

Helene Kröller-Müller had veel invloed op Berlage, dit is terug te vinden in het gehele gebouw. Het jachthuis is destijds gebouwd voor de familie als buitenverblijf met jachtterreinen, na overlijden van de familie is het jachthuis en het park in bezit gekomen van Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe. De samenhang van exterieur en interieur en de voor het pand ontworpen inrichting en meubilair maken het jachthuis tot een van de toonaangevende monumenten van Nederland. Voor die tijd was het pand al voorzien van hoogstaande installaties zoals een lift in de toren, centraal stofzuigstelsel, afzuigsystemen en een eigen stroomvoorziening. In het gebouw bevindt zich beeldhouwwerk van Mendes da Costa en Hildo L. Krop. Verder zijn er glasschilderingen van prof. Henning en bronzen figuren van Lambertus Zijl. De bouw van Jachthuis Sint Hubertus werd voltooid in 1920. Het echtpaar gebruikte het Jachthuis vanaf dat moment vooral als buitenverblijf. Pas in de laatste fase van hun leven woonden zij er permanent. (Veluwe, 2015)

5.3 De restauratie

In 2007 bleek het reguliere onderhoud niet meer toereikend. Onder meer de elektrische installatie was aan vervanging toe, maar ook eerdere restauraties in de jaren '60 hadden afbreuk gedaan aan het pand. Dat was vooral zichtbaar in het leien dak en in het metselwerk. Restauratie moet er voor zorgen dat dit monument ongeschonden wordt doorgegeven aan volgende generaties.

Restauratiearchitect is architectenbureau Fritz uit Bussum. Peutz is betrokken als adviseur voor bouwfysica en brandveiligheid. Grontmij is adviseur voor de installaties. De restauratie wordt uitgevoerd door Nico de Bont BV uit Vught. (Bouwwereld, 2013)

De eerste fase van de restauratiewerkzaamheden startte in september 2012 en liep tot juni 2013. In september 2013 is het meubilair weer terug gezet in het gebouw. De tweede fase van de restauratie startte in oktober 2013. In april 2014 werd het project volledig afgerond en heropend voor publiek.

Voornamelijk bij het corrigeren van die oude reparaties kwamen er interessante keuzes op tafel. Conserveren is beter dan repareren, repareren is beter dan restaureren en restaureren is beter dan vervangen, zo luidt het algemeen erkende devies. (erfgoed, 2014)

Restauratiearchitect Maarten Fritz maakte in opdracht van de Rijksgebouwendienst het plan voor de restauratie en voert de directie. Hij heeft zich in zijn restauratievisie niet alleen laten leiden door de ideeën van Berlage, maar vooral ook door de bedoelingen van Hélène Kröller-Müller, die als opdrachtgever nadrukkelijk haar stempel op het ontwerp drukte. Dat is volgens Fritz goed zichtbaar in de textuur van het materiaal in het jachthuis.

Het jachthuis is inclusief het interieur en het meubilair, als 'Gesamtkunstwerk' tot in de kleinste details ontworpen. "Geld speelde geen rol", weet Fritz. "Daarom wekte het gebruik van afgekeurde stenen mijn verbazing." In de visie van Hélène Kröller-Müller vond hij het antwoord: "Zij wilde dat het materiaal een levendig en genuanceerd karakter behield." (Berlage was het daar niet meer eens en daardoor ontstonden er geschillen die de bouw vertraagde) Die nuance wordt tijdens de restauratie in ere gehouden. Zo zijn zes verschillende gevelstenen, met uiteenlopende kleuren en hardheden, geselecteerd voor reproductie in de ringoven van Vogelensangh. Samen geven ze weer het oorspronkelijke totaalbeeld.

Ook in de restauratie van het tegelwerk en het schilderwerk is de oorspronkelijke kleur en textuur bepalend. Er is dan ook veel tijd gestoken in onderzoek en experimenten met materialen.

Vanaf 2009 werkt Architectenbureau Fritz al aan het project, dat in april 2014 werd opgeleverd. Aannemer Nico de Bont heeft de klus gekregen. "We werken hier met chirurgische precisie", zegt projectleider Eddy de Veer. "Maar Berlage is wel onze vriend geworden. Hij heeft alles tot in detail vastgelegd en zeer nauwkeurig getekend." (Cobouw, 2014)

Voor alle partijen geldt hier dat hun werk zo veel mogelijk onzichtbaar moet zijn. Daar is veel geduld voor nodig. Berlage paste zijn materialen namelijk nogal levendig en karaktervol toe, oftewel: met veel nuances en lang niet allemaal even recht. De tegeltjesvloer in de eetkamer is daarom eerst volledig in kaart gebracht en uitgetekend inclusief kleuren en scheve en minder strakke tegels. De losse tegels zijn opnieuw aangebracht en kapotte tegels zijn vervangen in exact het oude patroon en kleur.



De restauratie van jachthuis Sint Hubertus is een enorme klus. Vooral het herstel van de tegeltjesvloeren en de leien op het dak is een waar monnikenwerk.

Datzelfde geldt voor het metselwerk. Ook hierin zitten verschillende stenen. Met veel experimenteren is het gelukt soortgelijke stenen bij te laten maken. En wel in de laatste Nederlandse kolengestookte ringovens van steenfabriek Vogelensangh. De stapeling van de stenen is uitgezocht en uiteindelijk bleek een bepaalde plek in de oven geschikt, maar dan nog wordt een behoorlijk deel van de stenen van die plek uit de tas stenen afgekeurd. Het eindresultaat is echter onzichtbaar hersteld metselwerk. Waar nodig wordt dat nog enigszins verouderd zodat het nog minder zichtbaar is. (Bouwwereld, 2013) Dit gebeurt door de stenen en de voegen te vervuilen met smeer o.i.d.

Het leien dak van het jachthuis wordt compleet vervangen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van leien uit Wales, die het dichtst bij de oorspronkelijke leien komen. De leien liggen in een heel bijzonder lijnenspel. Het oude leien dak was al eens herdekt volgens een afwijkend patroon en de leien waren niet meer van de gewenste kwaliteit.

Omwille van de veiligheid is de elektrische installatie geheel vervangen. Installatietechnisch is vooral de inpassing van de brandveiligheid een item. Hiervoor is gekozen voor kleine nozzels in de plafonds, die ook nog een kleur worden gebracht. De nozzels zuigen lucht aan waarvan het rookgehalte wordt

bepaald. Deze installatie vervangt zichtbare rookmelders. De leidingen worden door de bovenliggende vloeren gelegd. De elektra-installatie wordt ook door de vloeren gelegd. De metalen leidingen door de muren konden niet worden vervangen en worden hergebruikt. (Bouwwereld, 2013)

Ook in de restauratie van het tegelwerk en het schilderwerk is de oorspronkelijke textuur bepalend. Henk Scholten van Schilder- en restauratiebedrijf Wolters uit Deventer voerde deze restauratie uit. De oude alkyd verflagen (die in een eerdere restauratie waren aangebracht) werden verwijderd en daarna werd er met lijnolieverf (die er bij de bouw van het Sint Hubertus op was aangebracht) de oorspronkelijke kleuren en structuur teruggebracht.



In lijn met de visie van Helene Kröller-Müller was het uitgangspunt bij de restauratie van het jachthuis herstel van de 'eenheid van voordracht', zoals zij dat destijds noemde. Ook de oorspronkelijke opdrachtgever streefde honderd jaar geleden naar een perfect beeld. Een hoge kwaliteit van de bouwmaterialen en van de afwerking is daarbij van groot belang. In deze restauratie was de esthetische waarde dus leidend. (erfgoed, 2014)

Zo is de uitstraling van huis, park en meubilair van Sint Hubertus teruggebracht op het niveau zoals het eerst was.

Bibliografie

Borsboom, P. (2015, oktober 30). *Moderne- & Hedendaagse Abstracte Kunst*. Opgeroepen op oktober 2015, 2015, van Moderne- & Hedendaagse Abstracte Kunst: <http://www.abstracte-kunst.org/>

Bouwwereld. (2013). *st Hubertus*. Opgeroepen op 2016, van Bouwwereld: <http://www.bouwwereld.nl/nieuws/monnikenwerk-aan-jachthuis-sint-hubertus/>

Cobouw. (2014). *Cobouw Restauratie st Hubertus*. Opgeroepen op 20 januari 2016, van Cobouw: <http://www.cobouw.nl/artikel/984116-restauratie-jachthuis-met-chirurgische-precisie>

erfgoed, C. (2014). *Cultureel erfgoed*. Opgeroepen op 20 januari 2016, van <http://cultureelerfgoed.nl/sites/default/files/publications/rce-tijdschrift-2-2014.pdf>

Ginkel-Meester, S. v. (2006). *Gemeente museum Den Haag*. Den Haag.

Haag, G. D. *Papieren schaalmodel HP Berlage 1935*. Den Haag.

Helmantel, M. (sd). *Henk Helmantel*. Opgeroepen op december 2, 2015, van <http://www.helmantel.nl/>

Helmantel, M. (2015). *Henk Helmantel*. Opgeroepen op december 16, 2015, van Henk Helmantel : <http://www.helmantel.nl/home.html>

Phillips, S. (2012). *Moderne en hedendaagse kunst begrijpen*. Librero.

Rijksmuseum. (2015). *Rijksmuseum*. Opgeroepen op december 16, 2015, van Rijksmuseum: <https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/SK-A-4>

Schilderkunst van A tot Z. (2006). Lisse: Rebo Productions.

Veluwe, S. h. (2015). *Ontdek het park*. Opgeroepen op 20 januari 2016, van Hoge Veluwe : <https://www.hogeweluwe.nl/nl/ontdek-het-park/kunst-en-architectuur/jachthuis-sint-hubertus>